

Pekka Aikio
ságajođiheadji

Gudnejahttojuvvon ministerat ja sámedikkiid ságajođiheadjit!
Áššedovdit!
Virgealbmát!
Buorit nissonat ja dievddut!

Munnje lea stuorra illu ja gudni leat otne dáppe dán beaivve, mii šaddá leat hui mearkkašahhtin Davviriikkaid sápmelaččaid vuoigatvuođaid hárrái. Áššedovdiidjoavku, mii golbma jagi dassái áhahuvvui hábmet evttohusa Davviriikkaid sámesoahpamuššan, lea otne guođđán evttohusas Davviriikkaid sámeministeriida ja sámedikkiid ságajođiheadjiide.

Davviriikalaš sámesoahpamuš lea buorre álgun sápmelaččaid vuoigatvuođaid ollášuvvamii. Seammás vurdojuvvo, ahte davviriikalaš sámesoahpamuš šattášii historjjálaš ofelažžan, mii dohkkeha álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ovdáneami. Vurdojuvvo maid, ahte soahpamuš doalahivččii, sihkkarasttášii ja nannešii daid álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš vuoigatvuođalaš norpmat, mat leat juo leamin. Áššedovdiidjoavku lea válmmaštallan soahpamuša buhttásit vuoigatvuođalaš vuođustusaiguin. Sáhtášin dadjat, dan mielde maid mun dáid láchkadovdiid dovddán, ahte evttohusa buot oasit, juos juo eai buot sánitge, leat dán evttohusteavsttas dárkket vihkkehallon. Evttohus vuođđuduvvá ođđaseamos ovdánemiide lágain riikkaidgaskasaččat ja riikkaisiste, ja dat lea šaddan mánggaid kompromissaid čađa. Nugo juo dadjen, de soahpamuš lea kompromissaid boađus. Dán ferte váldit vuhtii miehtá dán proseassa. Sápmelaččaid mielas orru leamin nu, ahte aiddo sii leat dat oassebealli, guhte lea šaddan dahkat eanet kompromissaid go earát. Dás fuolakeahhtá mii leat gergosat luohhtevaš mielain gieđahallat soahpamušášši.

"Mii sámit, leat oktasaš čearda, eaige riikkaid rájit galgga rihkkut min čeardda oktavuođa." Ná julggáštuvvui jagis 1986 Sámiid konfereanssas Åres, Ruota bealde. Áiggiid čađa leamaš čielggas dat, ahte riikkaid ráját hehttejit sápmelaččaid ovttasbarggu rájaid rastá. Ovttasbarggu dahká váddáseabbon eandalit dat, go buot stáhtat gieđahallet sápmelaččaide guoskevaš áššiid sierra láchkái, stáhtain leat earálágan láchkaásaheamit ja earáláganis riekteortnegat.

Dan seammát Åre konfereanssas, sullii 20 jagi dassái álggahuvvui bargu oazžut áigái sámesoahpamuša. Soahpamušbargu lea deahálaš proseassa, mainna dohkkehit, dorvvastit ja dahkat oktilažžan sápmelaččaid vuoigatvuođaid, sihke ovddidit sápmelaš servodaga rájaid badjel.

Ruoššariika ii leat vel mielde Davviriikkaid ovttasbarggus. Lea čielggas, ahte Davviriikkaid ovttasbargu sápmelaš áššiin lea álkkiibu, go Davviriikkathan dahket juo muđuidge olu ovttasbarggu. Sávvamis dilli šaddá boahteáigái nuppástuvvat ja Ruoššariika livččii mielde Davviriikkaiguin seammá árvosažžan ovddideamin sápmelaččaid sajádaga álgoálbmogin, geaid eana lea juogaduvvon njealji riikka gaskka. Davviriikalaš soahpamuša dohkkeheami maŋŋá bivdit Suoma, Norgga ja Ruota geahččalit oazžut maid Ruošša fárrui sápmelaččaid diliide ja vuoigatvuođaide guoskevaš soahpamušbargui.

Vaikke Suoma vuođđoláhka dovddastage sápmelaččaid álgoálbmogin, de dat ii leat álo váldon duođalaččat, ovdamearkka dihte virgeoapmahaččaid doaimmain. Dán ektui lea Davviriikkaid sámesoahpamušproseassa movttiidahtti spiehkastat.

Áššedovdijoavkku ásaheapmi, dan čoaggádus ja bargovuohki leat jearggalaččat čuvvon dan jurdaga, mainna ohealit áddehallama gaskal golmma Davviriikka ráđđehusa ja dáid riikkaid sápmelaš álgoálbmoga. Maiddá evttohuuvvon soahpamušteaksta vástida jurdaga servodatlaš soahpamušas golmma stáhta ja sámi álbmoga gaskka, daningo soahpamuš sáhtta boahit fápmui duššefal dalle, jos nášuvnnalaš parlameanttat ja sámedikkiit dohkkehit dan.

Evttohuuvvon soahpamušteaksta lea gudneáŋgiris ja oasis hirmástuhtti guhkes lávki ovddosguvlui. Dás lea váldon duohtan dat jurdda, ahte sápmelaš lea golmma Davviriikka áidna álgoálbmot, iige duššefal álgoássi. Dás leat čuvvon progressiivvalaš ja seammás vuoigalagaččat nana hábmemat, earret earáid sámi álbmoga iešmearrideamis.

Nuppe dáfus evttohusas leat maid kompromissat, maid sápmelaččat eai buriin dohkket. Eanavuoigatvuođaide guoskevaš mearrádusat eai buvttet čovdosiid dan eahpesihkarvuhtii, mii lea álfárot menddo guhká joatkašuvvan, ja mearrádusat oalle guhkás geardduhit daid prinsihpaid, mat muduige leat fámus - "dušše" daid ollášuvvan lea vuorddihan. Dákko háliidivččen sávvat lihku Norgii Finnmárkolága ovddas, mii lea buorre ovdamearka das, ahte eanavuoigatvuođalaš áššiin sáhtta ovdánit rievttet guvlui. Sámesoahpamuš šaddá sihkarit veahkehit das, vai seammásullássaš ovdáneapmi boadášii maiddá Supmii ja Ruttii.

Dán soahpamušteavsttas livččiimet háliidan oaidnit mángga sajis garrasut sániid. Ovdamearkan evttohuuvvon mearrádus boazodoalu birra aiddofal sápmelaš ealáhussan ja sápmelaš kultuvrra hámi vuodđun lea smáittes kompromissa dan ektui, go Ruotas ja Norggas boazodoallu lea juo árbevirolaččat sápmelaččaid oktoriekti ja Suoma EU-miellahttošiehtadusa beavdegirji nr. 3 attášii maiddá Supmii dákkár vejolašvuođa. Nuppe dáfus artikla sáhtta dulkojuvvot duššefal nu, ahte áiggi mielde boazodoallu šaddá leat sápmelaččaid oktoriekti maiddá Suomas oktan daid sirdinnjuolggadusaiguin, mat dorvvastit seammá rievtti maiddá eará boazoolbmuide.

Ammat dattege soahpamuševttohusa buorit bealit buktet eanet go soahpamuša váilevuođat ja kompromissat. Dán dihte mii leat luohtevaččat dasa, ahte soahpamuš dohkkehuvvo jođánit, juogo daninassii dahje oktasaččat soabaduvvon rievdadusaiguin, ovttaráđiin sápmelaš áššiin vástideaddji ministeraid ja sámedikkiid gaskka. Dan manjá soahpamuš sáddejuvvot cealkámušaid várás sápmelaš ja ii-sápmelaš oassebeliide, ná láchit vejolašvuođaid soahpamuša vuolláičállimii ja daidda doaimmaide, maid soahpamuš eaktuda ieš guhetege riikkas.

Golmma riikka sáme-parlamentariihkkáriid vuosttas konfereansa dollui Johkamohkis, Ruota beali Sámis, 24:át beaivve guovvamánus 2005. Konfereansa dohkkehii Johkamohki julggáštusa, mas daddjo , ahte:

”Mii vuordit, ahte sámedikkiide addojuvvo vejolašvuohta oassálastit dievas lahttun riikkaidgaskasaš ráđđádallamiidda loahpalaš soahpamušteavstta birra. Sápmelaččaid gáibidan eaktu lea, ahte loahpalaš soahpamušteavsttas ii sáhte mearridit iige dan sáhte ratifieret alma sámedikkiid dohkkeheami.”

Earenoamáš bures doaimman áššedovdiidjoavku, man Suoma, Norgga ja Ruota ráđđehusat ásahedje ovttas sámedikkiiguin, lea válbmen Sámesoahpamuša. Dál, go leat oalahan sápmelaš- ja stáhta-oassebeliid ovttavewardásašvuođa prinsihpaide, de ii leat šat máhccat dakkár diillái, mas ráđđehusat ja sin virgealbmát mearridivčče gaskaneaset soahpamuša joatkkaválmmaštallamis dahje dan sisdoalus. Proseassa galgá dás duohkoge leat sápmelaččaid ja ráđđehusaid oktasaš ja ovttas mearriduvvon.

Davviriikkaid sápmelaččat vurdet, ahte Suoma, Norgga ja Ruota ráđđehusat ovttas sámedikkiiguin ovddidit soahpamuša joatkkaválmmaštallama alma ájihusa.

Barggu ulbmilin galgá leat sámi álbmoga guoskevaš lánkaásaheami harmoniseren badjel dálá riikkaid rájáid. Go soahpamuš bohtá fápmui, dát ráját šaddet unnit aht unnit eastadit sápmelaččaid oktavuodaid ja ealáhusaid sáhtá doaimmahit riikkas riikii. Sápmelaččaid árbevirolaš eanageavaheapmi nannejuvvo ja dat dohkkehuvvo duohtan, ahte Suoma, Norgga ja Ruota riikkaid davveoasit leat ásahuvvon sápmelaš álbmoga Sámi eatnama ala.

Háliidan vel oktii giitit buohkaid, geat leamaš dán barggus mielde, Suoma, Norgga ja Ruota ráđđehusaid ja sámedikkiid, muhto buot eanemusat giittán áššedovdiidjoavkku, mii lea bargan professor Carsten Smith jođihemiin.